

GRUPA ZBROJNA SIRIRI JAKO PRZYKŁAD DZIAŁALNOŚCI REBELIANTÓW W REPUBLICIE ŚRODKOWOAFRYKAŃSKIEJ

Streszczenie

Najwięcej incydentów zbrojnych w Republice Środkowoafrykańskiej (RŚA) odnotowuje się od 2017 roku na tle konfliktów o szlaki tranzytowe, wypas bydła oraz o tereny, na których znajdują się kopalnie minerałów. Niniejszy artykuł ma na celu, poprzez analizę taktyki jednej z organizacji rebelianckich, ukazanie działalności grup zbrojnych na terenach przez nie kontrolowanych. Opisane działania grupy Siriri (prefektura Mambéré-Kadeï) są charakterystyczne dla grup separatystycznych w RŚA.

Słowa kluczowe: Republika Środkowoafrykańska, grupa zbrojna Siriri, wypas bydła, kopalnie minerałów, szlaki tranzytowe, prefektura Mambéré-Kadeï

Wstęp

Najwięcej incydentów zbrojnych w RŚA od 2017 roku odnotowuje się na tle konfliktów o szlaki transportowe, wypas bydła oraz obszary, na których znajdują się kopalnie minerałów¹. 23 marca 2013 roku władzę w RŚA, poprzez pucz wojskowy, przejął Michel Djotodia wraz z organizacją Seleka². W 2014 roku Seleka³, największa na terenie kraju koalicja ugrupowań rebelianckich, podzieliła się na mniejsze grupy⁴, co doprowadziło do rozgraniczenia stref wpływów rebeliantów.

¹ Według raportu organizacji IPIS (International Peace Information Service), *Central African Republic: A Conflict Mapping*, https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2018/09/1809-CAR-conflict-mapping_web.pdf (04.07.2019).

² C. Mbolli-Goumba, *La nation centrafricaine et les récents*, s. 1–67,

³ Słowo Seleka w języku sango (język urzędowy RŚA) oznacza koalicję, przymierze (przełożono na język polski z języka sango).

⁴ W 2014 r. koalicja Seleka podzieliła się na dwa główne odłamy: FPRC (le Front populaire pour la renaissance de la Centrafrique) oraz UPC (Unité pour la paix en Centrafrique): *Centrafrique*

Ugrupowania FPRC (le Front populaire pour la renaissance de la Centrafrique) i UPC (Unité pour la paix en Centrafrique) obejmowały swoim zasięgiem tereny północne RŚA (aż do miejscowości granicznych Birao i Ndele) oraz wschodnie tereny tego kraju (aż do miejscowości Kaba-Bandoro i Bria). Następnie do organizacji dołączyły inne koalicje rebelianckie i terrorystyczne. Od tego czasu wiele grup zbrojnych zaczęło korzystać z niepewnej sytuacji i stanu rozpadu państwa⁵.

Według comiesięcznych raportów organizacji UNOCHA (Organisation des Nations Unies pour la Coordination des Affaires Humanitaires – Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej), wysyłanych organizacjom humanitarnym i pozarządowym pracującym w RŚA, kilkanaście oficjalnych grup zbrojnych stacjonujących na terenie tego kraju to: 3R (Retour, Réclamation, Réhabilitation), Antybalaka⁶, APRD (Armée populaire pour la restauration de la république et la démocratie), CPJP (Convention des patriotes pour la justice et la paix), CPJP Fondamentale (Convention des patriotes pour la justice et la paix – Fondamentale), CPSK (Convention Patriotique du Salut du Kodro), FDPC (Front démocratique du peuple centrafricain), FPRC (Front populaire pour la renaissance de la Centrafrique), FRC/UPC (Forces républicaines pour le changement / Unité pour la paix en Centrafrique), FRP (Front populaire pour le redressement), MLCJ (Mouvement des libérateurs centrafricains pour la justice), MNLC (Mouvement national pour la libération de la République Centrafricaine), MPC (Mouvement patriotique pour la Centrafrique), MPC Siriri⁷ (Mouvement patriotique pour la Centrafrique – Siriri), RJ (Révolution et Justice), RPRC (Rassemblement patriotique pour le nouveau de la Centrafrique), Seleka Renouée, Siriri, UFDR (Union des forces démocratiques pour la rassemblement) oraz UPC (Unité pour la paix en Centrafrique)⁸.

Rebelia Michela Djetodii, głównego lidera koalicji Seleka (w języku sango słowo Seleka znaczy przymierze), trwająca od roku 2013 realnie przyczyniła się do upadku RŚA⁹. Pucz wojskowy Djetodii miał na celu czerpanie zysków z zasobów

: *pourquoi faut-il encore parler de la Seleka? L'Afrique en questions*, n° 24, 23 mai 2016, <https://www.ifri.org/fr/publications/editoriaux-de-lifri/lafrrique-questions/centrafrique-faut-parler-de-seleka> (23.09.2019).

⁵ UNOCHA RCA Bulletin humanitaire (Jan-Dec 2018), <https://www.humanitarianresponse.info/fr/operations/central-african-republic> (23.09.2019).

⁶ Według polskiego nazewnictwa: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Antybalaka> (23.09.2019).

⁷ Do nazw wielu organizacji rebelianckich dodawane jest słowo Siriri, które w języku sango oznacza pokój.

⁸ Organizacja UNOCHA do głównych organizacji terrorystycznych działających na terenie RŚA zalicza *Armie Bożego Oporu Joseph 'a Kony'ego*, według comiesięcznych raportów organizacji UNOCHA rozdysponowywanych organizacjom humanitarnym: www.humanitarianresponse.info/fr/operations/central-african-republic (29.08.2019).

⁹ R. Kłosowicz, *Republika Środkowoafrykańska jako przykład upadku państw w Afryce Subsaharyjskiej*, [w:] *Problem upadku państw w stosunkach międzynarodowych*, red. R. Kłosowicz, A. Mania, Kraków 2012, s. 106–118.

naturalnych kraju. W czasie rządów koalicji Seleka ogromnie wzrosło wydobycie kruszców wraz z ich nielegalnym wywozem poza granicę państwa. W szczególności przymyt złota do Kamerunu był główną domeną rebeliantów¹⁰.

Koalicja Seleka przejęła władzę w RŚA, jak już wcześniej wspomniano, 23 marca 2013 roku. Rządy koalicji zakończyły się wojną domową w grudniu 2013 roku¹¹. Rebelia Michela Djetodii była dobrze przygotowana, a jej zadaniem było przejęcie posterunków policji, żandarmerii oraz wojska na terenie całego kraju. Rebelianci koalicji Seleka umieszczali swoje patrole w większości kopalni na obszarze RŚA. W prefekturze Lobaye dotarli oni do najbardziej wysuniętych w głąb lasu tropikalnego wiosek, w których żyją głównie ludy koczowniczo-łowicze, Pigmeje¹².

W 2013 r. mer miejscowości Bagandou w taki sposób opisał rebelię Michela Djetodia: „Od czasu uzyskania niepodległości przez RŚA nie było w tym kraju rebelii, która sięgałaby najdalszych zakątków państwa”¹³. Ze względu na dobre przygotowanie logistyczne rebeliantów, którym przewodzili mieszkańcy RŚA pochodzenia czadyjskiego, międzynarodowe misje pokojowe takie jak MISCA¹⁴ czy MINUSCA¹⁵, nie były w stanie odeprzeć ataków ze strony grup zbrojnych¹⁶.

Terytorium prefektury Mambéré-Kadeï, która była miejscem prowadzenia badań autorki stanowi główny przyczółek działań rebelianckiej grupy zbrojnej Siriri. Obejmuje ona siedem podprefektur, wśród których dwie – Gamboula oraz Amada-Gaza – są miejscami o wysokim wskaźniku ryzyka¹⁷. Miejscowość Gamboula znajduje się w południowo-zachodniej części RŚA¹⁸, graniczy z Kamerunem. Najbliższe miasto leżące na terytorium Kamerunu znajduje się w odległości 10 km od

¹⁰ S. F. Mboula, *Penser autrement la Centrafrique*, s. 53–79.

¹¹ RŚA jest jednym z kilku krajów Afryki Środkowej, który pozostaje w stanie permanentnej niestabilności spowodowanej konfliktem wewnętrznym. Kraj liczący 623 000 km² powierzchni oraz posiadający ponad 4,5 mln obywateli, od uzyskania niepodległości w 1960 r., borykał się z pięcioma przewrotami politycznymi, które dokonywane były co dziesięć lat przy częstej interwencji zbrojnej Francji. R. Kłosowicz, *Republika Środkowoafrykańska*, *op. cit.*, s. 106–118.

¹² Autorka mieszkała w miejscowości Bagandou oddalonej od Bangui o 160 km, kiedy rebelianci wkroczyli do wiosek zamieszkałych przez ludność pigmejską.

¹³ Według wywiadu przeprowadzonego z merem miejscowości Bagandou w maju 2013 r.

¹⁴ MISCA – Mission internationale de soutiens a la Centrafrique sous conduite africaine, <http://misca.peaceau.org/fr/> (29.08.2019).

¹⁵ MINUSCA- Mission multidimensionnelle intègre des Nations Unies pour la stabilisation en Centrafrique: <https://minusca.unmissions.org/>, (29.08.2019).

¹⁶ Dzięki licznym środkom transportu (nowoczesne motocykle) rebelianci przemieszczali się szybko, niepostrzeżenie, stwarzając zagrożenie w szczególności dla ludności cywilnej. Populacja prefektury wiele razy manifestowała przeciwko bierności misji MINUSCA.

¹⁷ *Rapport de la Commission Mouvement de populations – juin 2018*, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/rapport_narratif_cmp_juin2018.01.pdf. (13.07.2019).

¹⁸ *Atlas administrative*, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Atlas_2013_CAR_0426.pdf, (29.08.2019).

tej miejscowości¹⁹. Gmina Gamboula, a w szczególności północne jej tereny są bogate w wiele złóż mineralnych, głównie kamieni szlachetnych i kruszców (diamenty i złoto)²⁰. Położenie geograficzne stwarza natomiast możliwość szybkiego rozwoju gminy, ponieważ Gamboula stała się główną strefą tranzytową.

Niniejszy artykuł ma na celu poprzez analizę taktyki jednej z organizacji rebelianckich – Siriri (słowo Siriri w języku sango oznacza pokój) – ukazać działalność grup zbrojnych na terenach przez nie kontrolowanych. Taktyka rebelianckiej grupy zbrojnej Siriri jest przykładem typowego zachowania separatystycznych grup rebelianckich w RŚA. Działalność rebeliantów w tym kraju opiera się na trzech głównych filarach: kontrolowaniu komunikacji poprzez barykady drogowe, kontroli pasterzy oraz opanowywaniu kopalni.

Tekst powstał na bazie badań przeprowadzonych przez autorkę w RŚA. Oparty jest głównie na wywiadach pogłębianych z członkami organizacji pokojowych (misja MINUSCA), humanitarnych (UNICEF, OCHA, CRF²¹, FCH²²), misyjnych (misje katolickie i protestanckie), a także pozarządowych grup zbrojnych (Seleka, Antybalaka²³, Siriri)²⁴.

Znaczenie strategiczne nomadów

Ludność Fulbe, według wywiadów z merem miejscowości Gamboula (terytorium na którym rebeliancka grupa zbrojna Siriri aktywnie działa), przybyła na tereny RŚA wiele lat przed początkiem rebelii Michela Djetodii²⁵. Członkowie tej grupy etnicznej pochodzili głównie z Nigerii i Kamerunu. Fala migracji pasterzy z Zachodniej Afryki nie była tak ofensywna jak w przypadku obywateli Czadu i Sudanu. Wędrowni ludności z Afryki Północnej na tereny RŚA często generowały nowe konflikty. Problem Sahary – jej pustyńnienia przesuwał się w kierunku południowym Afryki, zmuszał pasterzy do zmiany terenów wypasów

¹⁹ Miejscowość Kenzou jest położona na terenie Republiki Kamerunu, 10 km od miasta Gamboula..

²⁰ *Présence des hommes armés à Gamboula, la population apprécie le passage de la Ministre de défense dans la ville*, <https://centralafricanrepublicnews.wordpress.com/2017/11/02/centrafrique-presence-des-hommes-armes-a-gamboula-la-population-apprecie-le-passage-de-la-ministre-de-defense-dans-la-ville/> (05.07.2019).

²¹ <https://www.croix-rouge.fr/> (05.10.2018).

²² FCA- Finn Church Aid: <https://www.kirkonulkomaanapu.fi/en/us/>, (05.10.2018).

²³ Według raportu organizacji IPIS grupę Antybalaka należy zaliczyć do jednej z sił rebelianckich. Natomiast organizacja ta jest w istocie jedną z form partyzanckich sił zbrojnych walczących w imieniu rządu RŚA na obszarach kontrolowanych przez innych rebeliantów.

²⁴ Badania były przeprowadzane od stycznia roku 2018 do maja roku 2019.

²⁵ Według oficjalnych źródeł szacowany czas przybycia pasterzy w rejonie Oubangi-Chari (nazwa terenów należących do RŚA przed uzyskaniem niepodległości) przypada na lata 20. dwudziestego wieku: *Les Peuhls Mbororo de Centrafrique une communauté qui souffre*, https://ccfd-terresolidaire.org/IMG/pdf/rapport_.pdf (05.10.2018).

w celu zapewnienia pożywienia, paszy i wody²⁶. Organizacja społeczna pasterzy oparta jest na podziale klanowym. Łączy je przynależność do tej samej wspólnoty religijnej wyznawców islamu²⁷. Grupę pasterzy zamieszkujących terytorium RŚA określa się nazwą Mbororo.

Nomadzi zasymilowani z tubylcami posługują się oficjalnym językiem RŚA, sango, a z kolei grupy nomadów pochodzących z Czadu i Sudanu za swój język uważają jedynie język fulbe bądź arabski. Utrudnia to komunikację z miejscową ludnością²⁸.

Działalność pasterzy w RŚA ma strategiczne znaczenie dla państwa. To oni dostarczają wyroby mięsne do najdalszych zakątków kraju. W rejonach, w których spotyka się pasterzy gospodarka rozwija się prężniej niż w innych prefekturach, ponieważ podnosi się znaczenie lokalnego rynku. W czasie trwania konfliktu działalność nomadów stała się głównym zarzewiem sporu, ponieważ wielu z nich włączyło się w szeregi koalicji Seleka, dlatego wszystkie klany pasterzy były atakowane przez organizację Antybalaka²⁹.

W grudniu 2013 r. w czasie wzmaganania się konfliktu etnicznego, kiedy koalicja Seleka wycofywała się z kraju, a ludność muzułmańska była zmuszona do ewakuacji do Czadu, przemoc w stosunku do pasterzy jeszcze bardziej się spotęgowała. Zagrożenie życia zmusiło ich do opuszczenia RŚA i udania się głównie do Kamerunu³⁰.

Źródła konfliktów

Pasterstwo

Pasterze Fulbe³¹ w całej Afryce wywołują wiele konfliktów na terenach, przez które prowadzą ścieżki wypasu ich bydła. Pracownik organizacji humanitarnej zajmujący się rolnictwem opisał następująco problem pasterstwa w Kamerunie:

²⁶ *RAPPORT MENSUEL FÉVRIER 2018, MINUSCA*, https://minusca.unmissions.org/sites/default/files/rapport_mensuel_de_la_ddh_fevrier_2018_final.pdf (30.07.2019).

²⁷ Według Amerykanów pracujących z ludnością Mbororo na terenach RŚA i Kamerunu.

²⁸ http://www.irenees.net/bdf_fiche-analyse-1011_fr.html (30.07.2019).

²⁹ *Centrafrique: les racines de la violence. Rapport Afrique, Rapport Afrique N°230*, 21 septembre 2015, <https://www.crisisgroup.org/fr/africa/central-africa/central-african-republic/central-african-republic-roots-violence> (12.07.2019).

³⁰ W styczniu 2014 r. duża część populacji Fulbeudała przenieśli się do Kamerunu bądź Czadu. W październiku 2018 roku autorka przeprowadziła wywiad z przedstawicielem grupy Mbororo przebywającym w Kamerunie cztery lata (miejscowość Kenzo) i posiadającym status uchodźcy. Był to młody mężczyzna, około 30 lat. Jego dowód tożsamości wydany został przez organizację UNHCR (The UN Refugee Agency): <https://www.unhcr.org/> (12.07.2019). Na każde zadane pytanie odpowiadał w języku sango. Urodził się w RŚA. Liczył miesiące, które dzielą go od powrotu do kraju. W wojnie stracił kilku członków swojej rodziny oraz cały majątek. W Kamerunie trudnił się ładowaniem telefonów. Uważał się za pasterza. W Kamerunie natomiast czuł się obcy.

³¹ *Atlas of Humanity*, <https://www.atlasofhumanity.com/wodaabe> (12.07.2019).

Zdjęcie 1. Rebelianci z grupy zbrojnej Siriri w czasie modlitwy (wykonane w czasie operacji misji militarnej MINUSCA, autor prosi o anonimowość).

Organizacja Finn Church Aid próbowała stworzyć program mający na celu zniwelowanie szkód wyrządzanych przez wypasane bydło; stworzono mapy terenów przeznaczonych jedynie do wypasu stad. Do tej pory projekt nie spełnił jednak oczekiwań, ponieważ ludność Fulbe nie stosuje się do wytyczonych dróg, wybierając tradycyjne ścieżki³².

Mer miejscowości Gamboula przedstawił powody powstania organizacji rebelianckiej Siriri:

³² Organizacja Finn Church Aid pracuje z ludnością Fulbe w RŚA od wielu lat. Informacja pochodzi z wywiadu przeprowadzonego w czerwcu 2018 r. w miejscowości Berberati (RŚA).

Susze z lat osiemdziesiątych, których skutki wpłynęły na zmianę trybu życia pasterzy Mbororo, odczuwalne są do dzisiaj. W kolejnych latach sytuacja pasterzy zaczęła się komplikować wraz z wprowadzeniem przez rząd RŚA obostrzeń dotyczących chowu zwierząt. Obowiązkowe szczepienia bydła oraz problem z dostępem do wody zaczęły zaburzać rytm pracy pasterzy. Nomadzi przemieszczający się po kraju zaczęli wstępować do różnych rebelianckich grup zbrojnych (w tym organizacji rebelianckiej Siriri). Rebelianci pod przykrywką pomocy pasterzom dopuszczali się natomiast przemocy i rozbojów³³.

Prefektura Mambéré-Kadeï graniczy z Kamerunem, co powoduje, iż pasterze przechodzą nielegalnie przez niestrzeżone granice, wywołując nowe konflikty. W regionach tejże prefektury często spotyka się również pasterzy Mbororo, którzy z koczowniczego trybu życia przechodzą na tryb półosiadły, zajmując się także uprawą ziemi³⁴.

Od czasów rebelii Michela Djotodii z 2013 r. pasterze Fulbe odgrywają ważną rolę w walce o wpływy. Rebeliancka grupa zbrojna Siriri od początku oficjalnie deklarowała, że składa się z pasterzy Fulbe, a została utworzona do ochrony nomadów na terenach prefektury Mambéré-Kadeï. Oficjalnym przywódcą ugrupowania jest Ardo Abba³⁵. Obecnie współpracuje on ściśle z jedną z odnóg koalicji Seleka – FDPC (*Front démocratique du peuple centrafricain*)³⁶.

Na terenie prefektury Mambéré-Kadeï rebelianci z grupy Siriri czerpią zyski z dwóch źródeł: kontrolując tereny górnicze oraz pobierając haracz na szlakach komunikacyjnych i ścieżkach wypasu bydła. Członkowie tej organizacji kilkakrotnie próbowali przejąć posterunki żandarmerii oraz policji rządowej. Zarejestrowane zostały także próby przejścia kontroli nad granicą kameruńską. Po kilku takich próbach oddziały MINUSCA zaczęły patrolować główne szlaki komunikacyjne oraz rozlokowywać swoich żołnierzy w najbardziej strategicznych miastach w tej prefekturze: Berberati, Gamboula, Amada-Gaza i Bambia.

W prefekturze Ouham-Pendé graniczącej z Czadem, według relacji świadków, pasterze Mbororo co kilka miesięcy zmieniali tereny wypasów zwierząt. Robili to

³³ Wywiady z merem Gamboula były przeprowadzane przez cały okres roku 2018.

³⁴ Według wywiadów z misjonarzami pracującymi z Fulbe od 25 lat. Autorka odwiedziła w porze suchej w 2018 roku jedną z półosiadłych wiosek koczowników, niedaleko miasta Gamboula. Do wioski sprowadzono kozy i świnie mające pomóc w utrzymaniu rodzin. Była to jedna z pierwszych osad pasterzy na terenach prefektury powstała po ostatniej wojnie domowej w RŚA. Według wywiadów przeprowadzanych dla organizacji Water for Good w ramach badania „l'étude de base”: <https://waterforgood.org/baseline/> (06.08.2019).

³⁵ *Centrafrique : un nouveau groupe armé, le Siriri, sévit dans l'Ouest*, <https://www.jeuneafrique.com/594232/politique/centrafrique-un-nouveau-groupe-arme-le-siriri-sevit-dans-louest/>, (06.08.2019).

³⁶ <https://enoughproject.org/wp-content/uploads/2017/07/TESTSplintered-warfare-LOCKED-7.31.17.pdf>, (06.08.2019).

za aprobatą czadyjskich urzędników państwowych, przesuwając nieznacznie, ale niustannie granicę RŚA na korzyść Czadu³⁷.

Niektóre klany nomadów tworzyły swoje osady już na terenie RŚA, twierdząc, iż są to tereny należące do Idrissa Déby'ego (prezydenta Czadu). Ponieważ granica Czadu z RŚA jest umowna, kontrola stref przygranicznych jest utrudniona z uwagi na słabość władzy wykonawczej RŚA. Według rozmówców pracujących na terenach prefektury Ouham-Pendé: „Celem działania nomadów nie była chęć zagarnięcia terenów RŚA, ale walka o tereny bogate w czystą wodę, przeznaczone do wypasu zwierząt i uprawy roli”³⁸.

*Blokady drogowe*³⁹

Opłaty celne, obowiązkowe eskorty oraz opłaty tranzytowe to kilka rządowych źródeł dochodu państwa. Węzły tranzytowe są kontrolowane przez rebelianckie grupy zbrojne z dwóch powodów. Po pierwsze, pozwala to na ingerencję w sytuację ekonomiczną państwa, gdyż zubaża dochody rządowe o przychody z podatków. Po drugie, blokady głównych szlaków dają możliwość kontroli przepływu dóbr, usług i ludzi⁴⁰.

Szlaki handlowe są ważnym elementem rozwoju gospodarczego RŚA. W wielu częściach kraju drogi tranzytowe są jedynymi dostępnymi szlakami komunikacyjnymi. Ułatwiają one dostarczanie wielu produktów lokalnych, m.in. kawę, cukier i drewno do najdalszych części RŚA, umożliwiając rozwój wielu miejscowości. Z uwagi na brak kolei i transportu lotniczego zaspokajanie podstawowych potrzeb ludności lokalnej wielu prefektur jest uzależnione od transportu drogowego⁴¹.

Przed rozpoczęciem wojny państwo pobierało opłaty na blokadach szlaków handlowych. Opłaty nałożone na różne produkty często przewyższały koszty ich

³⁷ Politolodzy zajmujący się badaniami nad rolą Czadu w Afryce Środkowej często wskazują, iż Sahara coraz dalej przesuwa się na południe państwa, wywołując wiele negatywnych skutków. Populacja Czadu zwiększa się z roku na rok, aczkolwiek wydajność gospodarki maleje ze względu na czynniki klimatyczne. Dlatego tak ważna jest interwencja państwa poszukującego żyznej ziemi do uprawy dla swoich obywateli.

³⁸ Według relacji świadków pracujących przy granicy z Czadem, marzec 2019 r.

³⁹ Blokada drogowa w języku francuskim określana jest jako *la barrière*. W słowniku języka polskiego nie ma odpowiednika słowa *la barrière* na określenie postaci w jakiej to zjawisko występuje w RŚA, ponieważ blokady stanowią miejsca kontroli podatkowej, militarnej i drogowej.

⁴⁰ Według wywiadów z pracownikiem organizacji MINUSCA, blokady stanowią główny przychód rebelianckich grup zbrojnych. Pieniądze raz w tygodniu wysyłane są do Bangui do osób odpowiedzialnych za utrzymanie tych grup oraz dzielone między lokalne ośrodki w celu zapewnienia utrzymania żołnierzy. (opinia z marca 2019 roku)

⁴¹ RCA/RDC: *rappports inédits sur les barrières routières et les taxes*, <http://www.rfi.fr/afrique/20171207-rca-rdc-ipis-rappports-inedits-barrieres-routieres-taxes> (06.08.2019).

produkcji⁴². Po przeprowadzeniu puczu w 2013 r. żołnierze koalicji Seleka docierali do najdalszych zakątków państwa⁴³.

Blokady umiejscowione na szlakach handlowych stanowią ciągły punkt sporny. Od 2012 r. odnotowano wiele konfliktów na tle walki o wpływy w rejonach transgranicznych. Według raportu IPIS, blokady między tzw. szlakiem sudańskim a szlakiem Birao–Bambari, zasilającym grupy zbrojne liczą sześćdziesiąt cztery posterunki, natomiast na kontrolowanym przez rząd szlaku Bangui–Douala znajduje się dwadzieścia sześć posterunków. Wysokość opłat i podatków nakładanych na głównych drogach jest znana, aczkolwiek zmienia się w zależności od decyzji podjętych przez osoby kontrolujące. Na terenach okupowanych przez rebeliantów opłaty są dużo wyższe. Wspomniany wyżej tranzyt sudański jest najdroższym szlakiem. Ceny pobierane są w zależności od środka lokomocji i towaru przewożonego przez każdego z podróżujących.

Wiele prefektur, które obecnie pozostają pod rządami rebeliantów, zostało odciętych od stolicy kraju, Bangui, której mieszkańcy nie są w stanie sami się wyżywić. Ze względu na to tak duże znaczenie ma główny szlak komunikacyjny, który biegnie wzdłuż linii Bangui–Bouar–Douala (są to również tereny działania rebelianckiej grupy zbrojnej Siriri). Droga ta łączy RŚA z wybrzeżem Pacyfiku. Według grupy IPIS, koalicja Seleka kontrolowała przepływ bydła wzdłuż tras tranzytowych aż do stolicy, co wpływało na powstawanie konfliktów w samym Bangui⁴⁴.

Powaznym problemem występującym na blokadach ustanowionych przez rząd RŚA są nielegalne opłaty, które pobierają lokalni bandyci bądź służby mundurowe, nielegalnie żądając od przejeżdżających płacenia dodatkowych podatków. Proceder ten rocznie zubaża budżet państwa o miliony franków, pozwalając jednocześnie wzbogacać się grupom zbrojnym⁴⁵. Dlatego ważny węzeł komunikacyjny Bangui–Douala (tereny działalności grupy zbrojnej Siriri) jest częstym obszarem kontroli zarówno urzędników państwowych, jak i ONZ⁴⁶.

⁴² *Laissez-piller L'économie politique des barrières routières en République centrafricaine*, <https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2017/12/1711-CAR-roadblocks-French.pdf> (06.08.2019).

⁴³ W dwunastu prefekturach znajdujących się pod kontrolą grup zbrojnych rebeliantów uczono, aby działać w taki sam sposób jak administracja państwowa. Organizowane były szkolenia dotyczące blokad drogowych tak, aby przynosiły duże dochody organizacji.

⁴⁴ Według raportu organizacji IPIS..., *op.cit.*, (06.08.2019).

⁴⁵ Na podstawie wywiadów z kupcami z miasta Berberati handlującymi towarami z Demokratycznej Republiki Konga i Kamerunu.

⁴⁶ Aby można było się poruszać po różnych prefekturach w RŚA należy złożyć wniosek o dopuszczenie do działalności na danym obszarze. Na obszarze kontrolowanym przez rząd monopole na transport posiadają Libañczycy (drewno) oraz Francuzi (paliwo, napoje oraz cukier). Jest to jeden ze sposobów kontrolowania osób przebywających na terenach konfliktowych oraz zarządzania dochodami płynącymi z eksploatacji tych terenów. Osoby dopuszczane do działalności na terenach grup zbrojnych ściśle współpracują z rebeliantami.

Zdjęcie 2. Rebelianci patrolujący tereny prefektury Mambere-Kadei (wykonane w czasie operacji misji militarnej MINUSCA, autor prosi o anonimowość).

Agencje rządowe, skala wydobycia surowców mineralnych (złoto, diamenty, kobalt, rudy) w stosunku do lat wcześniejszych gwałtownie wzrosła. Według raportów organizacji OCHA rebelianci nielegalnie wywożą z kraju około 30% wszystkich wydobywanych minerałów, co powoduje milionowe straty dla budżetu RŚA⁴⁹. Na początku konfliktu na wywóz diamentów z kraju nałożono embargo, które zostało zniesione w 2016 r. W czasie trwania obostrzeń w stosunku do sprzedaży i wywozu diamentów z RŚA grupy zbrojne szybko się bogaciły. Po zniesieniu sankcji rząd na nowo podjął próby kontroli wywozu diamentów⁵⁰.

Oddziały MINUSCA od roku 2018 zajmują się naprawą dróg, co ułatwia rebeliantom poruszanie się po kraju. Wykorzystują oni głównie motocykle terenowe,

Blokady drogowe oraz nielegalne opodatkowanie towarów i osób przyczyniają się do wzbogacania się rebelianckich grup zbrojnych oraz mają negatywny wpływ na rozwój gospodarczy kraju. Od 2013 r. rząd RŚA traci dziennie miliony CFA, które powinny trafić do budżetu państwa jako wpływy z podatków⁴⁷.

Blokady dróg powodują także wzrost cen artykułów pierwszej potrzeby, ponieważ około 80% towarów jest importowanych z krajów ościennych. Państwo nie jest samowystarczalne. Produktami wytwarzanymi w kraju są cukier, napoje oraz kawa, ale i na produkcję tych artykułów w RŚA monopol mają spółki francuskie⁴⁸.

Zasoby naturalne

Odkąd RŚA pozostaje w konflikcie wewnętrznym, jak podają agencje

⁴⁷ « *Laissez-piller* ». *L'économie politique des barrières routières en République centrafricaine*, *op. cit.*

⁴⁸ *LES CONDITIONS D'INSTALLATION D'ENTREPRISES INDUSTRIELLES. République Centrafricaine*, 07.1974 : <http://aei.pitt.edu/34426/1/A373.pdf> (06.08.2019).

⁴⁹ Raporty organizacji UNOCHA, 2019, *op. cit.*

⁵⁰ Przed kryzysem w roku 2013 głównymi pośrednikami w nielegalnym handlu kruszcami byli kupcy muzułmańscy. Skupywali złoto oraz diamenty i odsprzedawali je Belgom, a także Francuzom w stołecznym Bangui.

dające im możliwość szybkiej interwencji i ucieczki. W prefekturze Mambéré-Kadeï organizacja UNOCHA odnotowuje częste próby przejścia przez rebeliantów Siriri kopalń w rejonie miasta Carnot i Nandobo⁵¹.

Przed wybuchem rebelii Michela Djotodii przemysł diamentowy przynosił państwu największy dochód (zaraz po rolnictwie i leśnictwie)⁵². W prefekturze Mambéré-Kadeï diamenty i złoto są głównym wydobywanym kruszcem. Od rozpoczęcia rebelii dochód z wydobywania surowców mineralnych czerpie rebeliancka grupa zbrojna Siriri⁵³.

Grupa Siriri swoje miejsce oddziaływania wybrała celowo, ponieważ Kamerun płaci najwyższą cenę za diamenty. W rejonach omawianej prefektury często dochodziło do skandali z udziałem członków organizacji MINUSCA włączonych w proces nielegalnego handlu kamieniami szlachetnymi. Nomadzi, współpracując z rebeliantami, otrzymywali w zamian diamenty i złoto⁵⁴.

W wielu opracowaniach francuskich autorów ugrupowanie Antybalaka jest przedstawiane jako najgroźniejsza organizacja rebeliancka w RŚA, czerpiąca duże zyski z kopalń na całym terenie RŚA. Członkom tej grupy zarzuca się przemoc skierowaną przeciwko pasterzom Fulbe⁵⁵. Antybalaka współpracuje natomiast z rządem RŚA w Bangui, dlatego na obecnym etapie nie można jej uważać za organizację rebeliancką⁵⁶.

W rejonie prefektury Mambéré-Kadeï organizacja Antybalaka aktywnie działa w rejonach okupowanych przez rebeliantów Siriri. W miejscach trudno dostępnych, gdzie patrole MINUSCA nie docierały, członkowie grupy Antybalaka stali się jedynymi, którzy mieli możliwość udzielenia pomocy miejscowej ludności.

Jeden z członków ugrupowania Antybalaka przyznał, iż oddziały tejsze grupy, ochraniając kopalnie, otrzymują wynagrodzenie. W rejonach, do których ani policja, ani żandarmeria nie docierają, rząd jest reprezentowany właśnie przez członków omawianego ugrupowania. Na czele każdej oficjalnej jednostki stoi dobrze wyszkolony były żołnierz armii środkowoafrykańskiej (FACA – *Forces armées centrafricaines*)⁵⁷.

⁵¹ Raporty organizacji UNOCHA, *op. cit.*

⁵² *L'or et les diamants de la République centrafricaine. Le secteur minier et les problèmes sociaux, économiques et environnementaux y afférents*, https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2013/08/20130813_CARFRENCH.pdf (06.08.2019).

⁵³ Według relacji prezydenta miasta Gamboula, maj 2019 r.

⁵⁴ Według relacji pracownika organizacji MINUSCA, maj 2019.

⁵⁵ *CENTRAL AFRICAN REPUBLIC 2018 HUMAN RIGHTS REPORT*, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/Central-African-Republic-2018.pdf> (06.08.2019).

⁵⁶ Według wywiadu z deputowanym do parlamentu RŚA, marzec 2019 r.

⁵⁷ Według wywiadu z członkiem organizacji Antybalaka, marzec 2016 r.

Broń, eskorty i haracze

Istnieje wiele spekulacji na temat form i możliwości zakupu broni na obszarach RŚA. Brak kontroli granic państwowych oraz nieskuteczna wewnętrzna kontrola dróg, pomimo dużej liczby barier tranzytowych sprawia, że przepływ towarów z zagranicy odbywa się nielegalnymi szlakami przygranicznymi. Osoba pracująca dla ONZ przyznała, że:

Rebelianci stacjonujący przy granicy z Sudanem zaopatrują się w broń głównie u lokalnych sudańskich przemytników. W porze suchej przemytnicy przekraczają rzeki graniczne, dostając się na teren RŚA. Oferują oni zakup broni wszystkim grupom zbrojnym, również ugrupowaniu Antybalaka. Ograniczony dostęp do broni, w szczególności w przypadku grup zbrojnych stacjonujących w głębi kraju, daje przewagę koalicji Seleka kontrolującej granice od strony Sudanu. W zakupie broni grupom zbrojnym często również pomagają organizacje pokojowe, w tym przedstawiciele MINUSCA.

Kilka razy od początku rebelii Michela Djotodii media sygnalizowały, że w kontenerach dostarczanych przez ONZ na tereny działań rebeliantów przemycana jest broń dla rebelianckich grup zbrojnych⁵⁸.

Groźnym zjawiskiem w RŚA są porwania osób podróżujących szlakami tranzytowymi. Taktyką grup zbrojnych jest porywanie mieszkańców RŚA bądź pracowników organizacji humanitarnych, których rebelianci następnie wymieniają na swoich przedstawicieli odsiadujących wyroki sądowe. Ze względu na zawodność struktur państwowych wiele porwanych osób zostało ofiarami handlu ludźmi. Osoby porwane, którym państwo nie udzieliło pomocy, zostają wcielone do rebelianckich grup zbrojnych bądź sprzedawane jako niewolnicy do innych krajów⁵⁹.

Po przejściu władzy przez koalicję Seleka eskorty towarów i ludzi stały się nową praktyką, nasilającą się w zależności od poziomu zagrożenia danego obszaru. W ramach mandatu otrzymanego przez ONZ misja MINUSCA proponuje darmowe eskorty wzdłuż atakowanych dróg. Konwoje składają się z kilku opancerzonych samochodów rozmieszczonych pomiędzy eskortowanymi środkami transportu. Konwój otwierają i zamykają uzbrojeni żołnierze MINUSCA. Ogromnym problemem dla przewoźników zajmujących się transportem jest konieczność pokonywania znacznych odległości, co istotnie zwiększa ponoszone koszty⁶⁰.

Rebeliancka grupa zbrojna Siriri zajmuje się wymuszaniem opłat od pasterzy w zamian za rzekomą ich ochronę. W prefekturach zajętych przez grupy zbrojne nawet administracja rządowa jest wmieszana w pobieranie od pasterzy wysokich opłat i przekazywanie ich przedstawicielom rebeliantów. Żądane kwoty są

⁵⁸ Według wywiadu z pracownikiem organizacji MINUSCA, marzec 2019 r.

⁵⁹ Według wywiadów z pracownikiem organizacji MINUSCA, *ibidem*.

⁶⁰ Eskorta Bangui-Berberati- Kentzou (Kamerun).

zbyt wysokie dla nomadów i dlatego przemieszczają się oni przez granicę do Kamerunu⁶¹.

Na terenie prefektury Mambéré-Kadeï znajdują się dwa duże tartaki; jeden należy do Francuzów, drugi jest w rękach Libańczyków. Na początku 2013 r. ukazał się artykuł *BOIS DE SANG. Le rôle de l'Europe dans le financement de la guerre en République centrafricaine*, który opisywał problem wspierania grup zbrojnych przez lokalny przemysł⁶². Właścicielom tartaków zarzucano udział w konfliktach zbrojnych poprzez ich finansowanie. Płacili oni raz w miesiącu haracz przedstawicielom grup zbrojnych oraz ponosili wysokie, nielegalne ściągane opłaty drogowe, które pobierali rebelianci⁶³.

Zdjęcie 3. Rebelianci z grupy zbrojnej Siriri (wykonane w czasie operacji misji militarnej MINUSCA, autor prosi o anonimowość).

Zakończenie

W ostatnich latach zorganizowano wiele konferencji pokojowych, podpisywano również porozumienia, które były respektowane jedynie przez głównych przedstawicieli rebeliantów⁶⁴. Miejscowi reprezentanci rebeliantów nie otrzymywali informacji wynikających z podpisania umów pokojowych, co przyczyniało się do coraz większej destabilizacji państwa⁶⁵.

Ważnym wydarzeniem mającym wpływ na utrzymanie stabilizacji RŚA było Bangui Forum, które skupiło wielu przedstawicieli sił zbrojnych, organizacji religijnych i humanitarnych, firm międzynarodowych, miejscowych przedsiębiorców, a także przedstawicieli organizacji pozarządowych i tradycyjnych struktur etnicznych. Mimo to wiele wytycznych wynikających z Forum nie zostało

⁶¹ Według wywiadów z pracownikiem organizacji MINUSCA, maj 2019.

⁶² *BOIS DE SANG. Le rôle de l'Europe dans le financement de la guerre en République centrafricaine.*,

⁶³ <https://www.globalwitness.org/en/reports/boisdesang/> (06.08.2019).

⁶⁴ *RCA: quels groupes armés participent aux négociations à Khartoum?*, <http://www.rfi.fr/afrique/20190124-rca-groupes-armes-participent-negociations-khartoum> (25.06.2019).

⁶⁵ Według przedstawiciela organizacji MINUSCA, *op. cit.*

wdrożonych w programy ratowania państwa ze względu na bierność organów państwowych RŚA.

W jednym z punktów porozumienia podpisanego po Bangui Forum została uwzględniona pomoc w szkoleniu wojsk rządowych. Rosyjscy żołnierze zostali oddelegowani do kształcenia rekrutów FACA. Od momentu przybycia do RŚA (w grudniu 2017 r.) nieoficjalnie uczestniczą oni w eksplorowaniu złóż mineralnych dostępnych na terenach kraju⁶⁶.

Rozmowy pokojowe prowadzone w latach 2013–2019 doprowadziły do zmian w rządzie RŚA. Do władzy zostali dopuszczeni również przedstawiciele wszystkich oficjalnych rebelianckich grup zbrojnych działających na terenie kraju⁶⁷.

Rebelia dokonana przez koalicję Seleka przyczyniła się do pogłębienia dysfunkcyjności RŚA. Ze względu na rozkład struktur państwowych RŚA po 2013 r. przez wielu badaczy kraj ten nazywany jest państwem w stanie rozkładu⁶⁸. Na terytorium RŚA rząd sprawuje władzę jedynie w czterech prefekturach spośród szesnastu. Obecnie władza wykonawcza nie spełnia swojej funkcji, co sprawia, że sytuacja gospodarcza i polityczna państwa stale jest niestabilna. Rządy rebeliantów w RŚA czynnie przyczyniają się natomiast do występowania problemu handlu ludźmi, nielegalnego przemytu minerałów czy wysokich opłat tranzytowych.

Rebeliancka grupa zbrojna Siriri czerpie korzyści z opłat tranzytowych na nielegalnych blokadach drogowych, z haraczem wymuszanego od pasterzy oraz kontrolowania kopalń na terenie prefektury Mambéré-Kadei. Ugrupowanie to kontroluje rozwój gospodarczy całej jednostki administracyjnej. Taktyka stosowana przez rebeliantów Siriri jest również wykorzystywana w innych prefekturach do systematycznego umacniania władzy rebeliantów i rozszerzania terytoriów kontrolowanych przez organizacje rebelianckie.

Izabela Cywa, absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego; od 2012 roku pracuje w RŚA; w latach 2012–2017 pracowała na rzecz ludności pigmejskiej jako dyrektor szpitala w Bagandou w RŚA; w latach 2017–2019 była pracownikiem organizacji pozarządowej Water for Good jako menadżer projektu: „l'étude de base” nadzorowała i uczestniczyła w badaniach socjologicznych w jednej z szesnastu prefektur RŚA polegających na przeprowadzaniu wywia-

⁶⁶ *Pacte républicain pour la paix, la réconciliation nationale et la reconstruction en République centrafricaine*, <https://www.peaceagreements.org/wview/1442/Pacte%20R%C3%A9publicain%20pour%20la%20paix,%20la%20r%C3%A9conciliation%20nationale%20et%20la%20reconstruction%20en%20la%20R%C3%A9publique%20Centrafricaine> (30.10.2019).

⁶⁷ *Centrafrique : qui sont les rebelles du gouvernement NGRÉBADA?*, <https://corbeaunews-centrafrique.com/centrafrique-qui-sont-les-rebelles-du-gouvernement-ngrebada/> (16.07.2019).

⁶⁸ R. Kłosowicz, *op.cit.*, s. 106-118.

dów pogłębianych w ponad 1000 miejscowości tej prefektury. Zainteresowania badawcze: działania rebelianckich grup zbrojnych w RŚA.

Bibliografia

- Atlas administrative*, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Atlas_2013_CAR_0426.pdf.
- BOIS DE SANG. Le rôle de l'Europe dans le financement de la guerre en République centrafricaine.*, <https://www.globalwitness.org/zh/reports/boisdesang/>.
- Centrafrique : qui sont les rebelles du gouvernement NGRÉBADA?*, <https://corbeaunews-centrafrique.com/centrafrique-qui-sont-les-rebelles-du-gouvernement-ngrebada/>.
- Centrafrique : un nouveau groupe armé, le Siriri, sévit dans l'Ouest*, <https://www.jeu-neafrique.com/594232/politique/centrafrique-un-nouveau-groupe-arme-le-siriri-sevit-dans-louest/>.
- Centrafrique: les racines de la violence. Rapport Afrique, Rapport Afrique N°230*, 21 septembre 2015, <https://www.refworld.org/docid/5600f0604.html>.
- CENTRAL AFRICAN REPUBLIC 2018 HUMAN RIGHTS REPORT*, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/Central-African-Republic-2018.pdf>.
- Central African Republic: A Conflict Mapping*, https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2018/09/1809-CAR-conflict-mapping_web.pdf. <https://enoughproject.org/wp-content/uploads/2017/07/TESTSplintered-warfare-LOCKED-7.31.17.pdf>.
- <https://www.globalwitness.org/en/reports/boisdesang/>.
- Kłosowicz, Robert, *Republika Środkowoafrykańska jako przykład upadku państw w Afryce Subsaharyjskie*, [w:] *Problem upadku państw w stosunkach międzynarodowych*, red. R. Kłosowicz, A. Mania, Kraków 2012.
- L'or et les diamants de la République centrafricaine. Le secteur minier et les problèmes sociaux, économiques et environnementaux afférents*, https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2013/08/20130813_CARFRENCH.pdf.
- Laissez-piller » L'économie politique des barrières routières en République centrafricaine*, <https://ipisresearch.be/wp-content/uploads/2017/12/1711-CAR-roadblocks-French.pdf>.
- LES CONDITIONS D'INSTALLATION D'ENTREPRISES INDUSTRIELLES. République Centrafricaine*, 1974, <http://aei.pitt.edu/34426/1/A373.pdf>.
- Les Peuhls Mbororo de Centrafrique une communauté qui souffre*, https://ccfd-terresolidaire.org/IMG/pdf/rapport_.pdf.
- Mboli-Goumba, Crepin, *La nation centrafricaine et les récifs*, Paris 2018.
- Mboula, Stéphane Freddy, *Penser autrement la Centrafrique*, Paris 2018.
- Pacte républicain pour la paix, la réconciliation national et la reconstruction en République centrafricaine*, <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2019/02/accord-pour-la-paix-et-la-r%C3%A9conciliation-en-Centrafrique.pdf>.
- Présence des hommes armés à Gamboula, la population apprécie le passage de la Ministre de défense dans la ville*, <https://centralafricanrepublicnews.wordpress.com/2017/11/02/>

centrafrique-presence-des-hommes-armes-a-gamboula-la-population-apprecie-le-passage-de-la-ministre-de-defense-dans-la-ville/ .

Rapport de la Commission Mouvement de populations – juin 2018, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/rapport_narratif_cmp_juin2018.01.pdf.

RAPPORT MENSUEL FÉVRIER 2018, MINUSCA, https://minusca.unmissions.org/sites/default/files/rapport_mensuel_de_la_ddh_fevrier_2018_final.pdf.

RCA: quels groupes armés participent aux négociations à Khartoum?, <http://www.rfi.fr/afrique/20190124-rca-groupes-armes-participent-negociations-khartoum>.

RCA/RDC: rapports inédits sur les barrières routières et les taxes, <http://www.rfi.fr/afrique/20171207-rca-rdc-ipis-rapports-inedits-barrieres-routieres-taxes>.